

Hannos Periplus

oversat af Chr. Gorm Tortzen

Indledning

En af de mere ydmyge genrer i den antikke litteratur er den såkaldte *periplus* - 'rundsejling' kan man oversætte det med. Disse bøger er praktiske anvisninger til søfolk, der sejler i ukendt farvand og i deres mere erfarne kollegers anvisninger kan læse, hvilke landkendinger de kan forvente at møde, hvorved de kan beregne deres position og derved afstand og retning til deres mål. En *periplus* er altså en slags forgænger for (eller supplement til) land- og søkort og kan måske bedst sammenlignes med nutidens netbaserede rejseanvisninger for togpassagerer.¹

Der findes en del af eksempler på græsk (og en enkelt sen latinsk bearbejdelse), men som regel påkalder de sig ikke megen interesse blandt almindelige læsere af antik litteratur.² En af dem, *Hannos Periplus*, adskiller sig fra resten på flere måder, hvilket gør det i omfang beskedne værk interessant for en bredere kreds: (1) den lille tekst er den eneste antikke beskrivelse af Vestafrika, eller som den selv siger 'de libyske dele af verden uden for Herakles' Søjler'; (2) den er efter alt at dømme skrevet i 400-tallet f.Kr.; (3) den påstår at være en oversættelse fra fönikisk til græsk, og at forfatteren er en højtstående embedsmand fra Karthago; (4) den er ikke en almindelig *periplus*, forfattet af en skipper, der kender sit farvand som sin egen bukselomme, men i derimod en beretning fra en opdagelsesrejsende, der som den første fra Middelhavskulturen nåede langt ned ad Afrikas kyst, muligvis helt til Senegal; (5) dens beretning om de mærkelige *gorillai* gav i 1847 den amerikanske missionær og naturvidensabsmand Thomas S. Savage ideen til at give de nyfundne menneskeaber et antikt navn. Værket er i nyere tid bl.a. udgivet af professor Jerker Blomqvist,³ hvis tekst og indledning jeg benytter i denne oversættelse. I næste nummer af *Aigis* vil der følge en kortfattet historisk-geografisk kommentar til teksten.

1. *Den danske lods:*

[http://www2.kms.dk/C1256EF200255077/\(AllDocsByDocId\)/F30AA8935C48867EC1256EF20033D32A](http://www2.kms.dk/C1256EF200255077/(AllDocsByDocId)/F30AA8935C48867EC1256EF20033D32A) giver oplysninger (særligt i *Efterretninger for Søfarende*), som kan sammenlignes med den antikke *periplus*.

2. Der er en udmærket gennemgang af genren i Eckhart Olshausen: *Einführung in die historische Geographie der alten Welt* (Darmstadt 1991, s. 81-87) og i artiklen Periplus i *Der neue Pauly* bd. 9 (2000). Mogens Herman Hansen omtaler i *Polis, den oldgræske bystatskultur* (København 2004, s. 40) den mest berømte, Pseudo-Skylax' *periplus* fra Herakles' Støtter (Gibraltar) og langs Middelhavets kyst via Spanien, Italien og Grækenland tilbage til Herakles Støtter.

3. Jerker Blomqvist: *The Date and Origin of the Greek Version of Hanno's Periplus. With an Edition of the Text and a Translation*. Lund 1979 (Scripta minora Regiae Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis 1979-1980:3).

Hannos tekst er den eneste længere fønikiske tekst, der er bevaret,⁴ og den mærkelige overleveringshistorie har gjort, at den i perioder har været anset for et græsk falsum, altså en tekst der udgiver sig for at være en oversættelse men i virkeligheden er af græsk oprindelse. Derimod har der aldrig været tvivl om, at den er skrevet før Aristoteles' tid, dvs. midten af 300-tallet f.Kr., fordi den er benyttet to steder i den omfattende videnskabelige litteratur, der opstod i hans skole.⁵

Blomqvists undersøgelser af sprog og indhold afmonterer overbevisende argumenterne for, at teksten skulle være et græsk falsum (hvilket i sig selv ville være yderst interessant, hvis det var sandt). Ligeledes er dateringen '400-tallet f.Kr.' også yderst sandsynlig. Derimod er dens faktuelle indhold, altså om Hanno virkelig foretog denne rejse, og om oplysningerne i beretningen er sande set fra den fønikiske beretters synsvinkel, noget vanskeligere at afgøre, hvilket kommentaren vil komme nærmere ind på. Under alle omstændigheder er teksten et både fascinerende og meget vigtigt dokument, hvis man vil forstå de fønikiske og græske samfunds opfattelse af 'verden udenom' og deres ønske om at gå på opdagelse i en ukendt verden.

Herodot beretter (*Historiai* 4.42-44) om tre tilsvarende opdagelsesrejser: Den ægyptiske farao Necho (610-595 f.Kr.) udsendte en fønikisk flåde i et forsøg på at udforske Afrika. Ekspeditionen udgik fra Det røde Hav og nåede hele vejen rundt; under perserkongen Xerxes fik en perser ved navn Sataspes til opgave at sejle rundt om Libyen fra Herakles' Støtter, men han gennemførte ikke (Herodot anfører karthagere som kilden); Xerxes' far Dareios sendte et mandskab med blandt andre grækeren Skylax fra Karyanda ud på en vellykket mission for at udforske Asien indtil Indien. Beretningerne er meget illustrative paralleller til Hannos og i øvrigt et godt argument for, at *periplus*-genren ikke kun er et græsk fænomen.

Ekspeditionens leder præsenteres som 'Hanno, karthagernes konge' hvilket er en græsk oversættelse af en titel, der på fønikisk er *sufet*, dommer, svarende til Det gamle Testaments *schofet*. Her som andre steder i teksten er der tale om en græsk tillempning af teksten, så den bliver forståelig for grækere - fuldstændig som moderne oversættelser fra græsk prøver at oversætte græske begreber til læserens.

4. Overleveringen i de græske håndskrifter er beskrevet i Blomqvist (1979) s. 57-59.

5. Pseudo-Aristoteles *Mir. Ausc.* 833a10-12, Palaiphatos *Mir.* 39 (= 45.15-46.4 Festa)

Hannos Periplus

[1] Den beretning om en rejse til de libyske dele af verden uden for Herakles' Søjler, som kong Hanno af Karthago opstillede i Kronos' tempel, lyder som følger:

Karthagerne besluttede, at Hanno skulle rejse uden for Herakles' Søjler og grundlægge byer med en liby-fønikisk befolkning. Han sejlede af sted med 60 50-årige skibe og en gruppe mænd og kvinder i et antal af omtrent 30.000 og korn og anden udrustning.

[2] Da vi var stået ud, rundede vi Søjlerne, og udenfor sejlede vi i to dage. Vi grundlagde den første by, som vi navngav Thymiaterion. [3] Der var en stor slette neden for den. Så stod vi mod vest og samledes ved Soloeis, et libysk forbjerg bevokset med skov. [4] Dér grundlagde vi et tempel for Poseidon, gik atter ombord og sejlede en halv dag mod øst, indtil vi kom til en sø, der ikke lå langt fra havet og var fuld af en stor og tæt rørskov. [5] Der var elefanter og andre vilde dyr, som græssede i store mængder. Efter at have ladet søen bag os i en dags tid, grundlagde vi byer ude ved kysten, som fik navnene Karikon Teichos, Gytte, Akra, Melitta og Arambys.

[6] Vi stod ud derfra og kom til en stor flod, Lixos, der løber fra Libyen. Langs med den var der et nomadefolk, lixiterne, som holdt flokke af dyr, [7] og hos dem blev vi nogen tid, fordi vi var blevet venner med dem. Oven for dem boede der nogle ugæstfrie aithiopere, som levede i et vildt land opdelt af store bjerge. Man siger, at Lixos udspringer i dem, og at der i bjergene bor mennesker med et fremmed udseende, troglodyterne, som lixiterne fortalte kunne løbe hurtigere end heste.

[8] Vi fik tolke med fra dem og sejlede langs ørkenen mod syd i to dage, og herfra én dags sejlads mod øst. Dér fandt i vi det inderste af en bugt en lille ø med en omkreds på fem stadier, som vi kaldte Kerne og bosatte os på. Ud fra sejladsen regnede vi ud, at øen ligger ud for Karthago. Sejladserne fra Karthago til Søjlerne og derfra til Kerne svarede nemlig til hinanden.

[9] Derfra kom vi til en sø, idet vi sejlede over en stor flod, Chretes. Søen havde tre øer, der var større en Kerne. Fra dem tilbagelagde vi en dagsrejse og kom til den inderste krog af søen, som nogle meget store bjerge ludede ud over; de var fulde af vilde mennesker klædt i dyreskind; de kastede med sten, drev os væk og forhindrede os i at gå i land. [10] Vi sejlede derfra og kom til en anden stor og bred flod, hvor det vrimlede med krokodiller og flodheste. Dér vendte vi om og tog hjem til Kerne.

[11] Derfra sejlede vi mod syd i tolv dage, men vi holdt os langs kysten, hvor der boede aithiopere hele vejen. De flygtede fra os og blev ikke tilbage. De talte uforståeligt selv for lixiterne blandt os. [12] Den sidste dag ankrede vi op ved nogle store, skovklædte bjerge. [13] Træernes ved var velduftende og nistret. Vi sejlede rundt om dem i to dage og nåede til en umådelig stor bredning; på den anden side af den lå der ind mod fastlandet en slette, hvorfra vi om natten kunne se ild skyde op overalt med mellemrum, somme tider mere, somme tider mindre.

[14] Da vi havde fået vand ombord, sejlede vi videre langs kysten i fem dage, indtil vi kom til en stor bugt, som tolkene sagde hed Hesperou Keras. I bugten var der en stor ø, på øen var der en havagtig sø, og i den var der en anden ø, som vi gik i land på. Om dagen kunne vi ikke se andet end skov, men om natten så vi mange bål brænde og hørte lyden af fløjter, larmen af cymbler og trommer og en voldsom skrigen. Frygten greb os, og spåmændene sagde, at vi skulle forlade øen.

[15] Vi sejlede hurtigt derfra og passerede et afsvedet land, der var fyldt med røgelseslugt, og ildstrømme væltede ud i havet fra det. Landet var utilgængeligt på grund af heden. Vi blev bange og sejlede kort efter derfra. Mens vi sejlede de fire næste dage, så vi om natten, at landet var fuldt af flammer. Midt i var der en høj brand, større end de andre, der så ud til at nå stjernerne. Om dagen så det ud til at være det højeste bjerg, kaldet Theon Ochema.

[17] Tre dage senere, da vi havde passeret ildstrømmene, ankom vi til en bugt, der hed Notou Keras. [18] I det inderste af den var der en ø, der lignede den første: Den havde en havn og i den var der en anden ø fuld af vilde mennesker. Der var langt flere kvinder, og de var hårede på kroppen; tolkene kaldte dem goriller. Selvom vi forfulgte mændene, kunne vi ikke fange dem: De slap alle væk, fordi de var gode til at klatre og forsvarede sig med sten. Vi fangede dog tre kvinder, der ikke fulgte frivilligt med, men bed og rev dem, der tog dem med. Vi slog dem ihjel og flåede huden af, som vi tog med hjem til Karthago. For vi sejlede ikke videre, fordi vores forsyninger var sluppet op.